

כפר' וגו' / לשוב לשבת בארץ' וגו' ודרשו חכמים 'לא תקחו בופר' 58
 לשוב' דהיינו, אל תקחו תשלום ממון עבור עבד עברי שרוצה לשוב 59
 לקלוקלו ולהשאר בעבדותו, ואינו חפץ ליצא לחירות, שאם חבל בו 60
 רבו פטור מתשלום. 61
 ויש ללמוד מכאן, שרשאי אדם לעשות דין לעצמו אף שלא במקום 62
 הפסד, ולחבול בעבדו שאינו רוצה ליצא מרשותו. 63
 דוחה הגמרא: **הָאָם בְּמֵאָה עֶסְקִינָן בְּעֶבְרָא וְנִבְאָה** – ברייתא זו עוסקת 64
 בעבד הגונג מבעליו, שיש לו הפסד בכך שנשאר ברשותו, ובאופן כזה 65
 מודים כולם שרשאי אדם לעשות דין לעצמו, כדי למנוע הפסד. 66
 מקשה הגמרא: **עַד הָאֵידָנָא לֹא נִבְאָה וְהַשְׁתָּא נִבְאָה** – האם עד עתה 67
 במשך כל השנים ששהה בבית אדוניו לא היה גונג, ורק עתה החל 68
 לגונג. 69
 ומתרת: **עַד הָאֵידָנָא הָוּה אִמְתִּיתָה דְרַבִּיתָה עָלֶיהָ** – עד עתה היתה 70
 אימת אדוני עליה, מאחר שהיה משועבד לה, ועל כן לא העז לגונגו, 71
הַשְׁתָּא לִית לֶיהָ אִמְתָּה דְרַבִּיתָה עָלֶיהָ – עתה לאחר שחרורו אין 72
 אימת אדוניו עליה, ולפיכך מעתה הוא לגונג ודמנו. 73
 דחיה נוספת. **רַב נַחֲמָן בְּרַ יִצְחָק אָמַר**, שהברייתא עוסקת בְּעֶבֶד עברי 74
שֶׁמֶסֶר לוֹ רַבּוֹ שֶׁפָּתַח בְּנֻגְיָתָה, עַד הָאֵידָנָא הִיתִידָא – עד עתה היה 75
 רשאי העבד לחיות עמה בהיתר, כמאמר הכתוב (שמות כא ד) 'אם 76
 אדוניו יתן לו אשה', וְהַשְׁתָּא אִיסּוּרָא – אך עתה לאחר שהגיע זמן 77
 שחרורו אסורה היא עליו, ומאחר שהוא חפץ להמשיך לשהות עמה 78
 תכלי בו אדוניו כדי להפרישו מאיסור, ובאופן כזה מודים הכל שרשאי 79
 הוא לחבול בו, שהרי אינו עושה דין לצורך עצמו, אלא כדי למנועו מן 80
 העבירה. 81
 הגמרא מנסה להוכיח שאין אדם רשאי לעשות דין לעצמו אפילו 82
 במקום הפסד: **תָּא שְׁמַע, שֵׁנִי בְּמִשְׁנַתִּי, שְׂאֵדָם הִמְנִית אֶת הַכֶּר** 83
בְּרִשּׁוֹת הָרִבִּים, וְכָא אֵדָם אַחֲרֵי וְנִתְקַל בָּהּ וְשִׁכְרָה, פְּטוּר הוּא 84
 מתשלום הנזק, ומדייקת הגמרא, **מִעֲמָא דִּנְתָּקָל בָּהּ** – הטעם שיש 85
 לפטור מתשלום מאחר שנתקל שלא בכונה, **הָא שִׁכְרָה חַיִּיב** – אך 86
 אם שבר את הכד בכונה תחילה חייב הוא בתשלום הנזק, ודין זה הוא 87
 אף באופן שהניח בעל הכדים את כדיו לכל רוחב רשות הרבים, עד 88
 שלא נותר מקום לעבור בו. ויש להוכיח מכאן שאין אדם רשאי לעשות 89
 דין לעצמו אף במקום הפסד, שהרי מפיסד הוא בכך שאינו יכול 90
 לעבור, ומכל מקום אינו רשאי לשבור. 91
 דוחה הגמרא: **אָמַר רַב יְבִיד מִשְׁמִית דְרַבָּא, הוּא הָרִין אֶפִּילוּ שִׁכְרָה** 92
 – רשאי הוא אף לשבור, וְהָאֵי דְקִתְנִי נִתְקַל – והטעם שנקטה המשנה 93
 בלשון 'נתקל', **אִידִי דְקִתְנִי לְמִיתָנִי סִיפָא** – אגב שרצתה המשנה 94
 לשנות בסיפא שאם הוּקָה העובר משברי החבית אזי **פְּעֵל חֲבִית חַיִּיב** 95
בְּנֻקָּה, דְרִנְקָא נִתְקַל – שדין זה הוא דווקא באופן שנתקל בחבית, אֶבֶל 96
 אם שִׁכְרָה אותה בידים וזוהק בה, **לֹא** – אין בעל החבית חייב בנזקו, 97
דְּהוּא אִיזִק נִפְשִׁיהָ – מאחר שהוא המזיק את עצמו, ולפיכך קִתְנִי 98
רִישָׁא נִתְקַל – נקטה המשנה גם ברישא בלשון 'נתקל'. 99
 הגמרא מנסה להוכיח ממקום נוסף שאין אדם רשאי לעשות דין 100
 לעצמו אפילו במקום הפסד: **תָּא שְׁמַע, שֵׁנִי בְּרִיתָא הַמְבַרֵּת אֵת** 101
 המקרא (דברים כה יב) שנאמר לגבי אשה המביישת אדם המכה את 102
 בעלה כדי להצילו הימנו, **וְנִקְצְתָה אֶת בִּפְתָּה**, שאין הכוונה כפשוטו 103
 לקוץ את ידה, אלא עליה לשלם **כְּמוֹן** לאותו אדם שביישה עבור דמי 104
 ברשותו. 105
 מבררת הגמרא: **מָאֵי לָא** – האם אין הברייתא עוסקת בְּאִוֶּן שְׂאִינָה 106
 יְכֻלָּה לְהַצִּיל את בעלה מיד מכהו **עַל יְדֵי דְבֶר אַחֲרֵי**, ומכל מקום 107
 אינה רשאית לבייש את מכהו, ויש להוכיח מכך, שאף במקום הספד 108
 כבמקרה זה שבעלה מוכה כל הזמן, אין אדם רשאי לעשות דין 109
 לעצמו. 110
 דוחה הגמרא: **לֹא** – אין הברייתא עוסקת באופן כזה, אלא באופן 111
 שִׁכְבֻּלָה היא לְהַצִּיל את בעלה **עַל יְדֵי דְבֶר אַחֲרֵי** בלא לבייש את 112
 מכהו, ולפיכך הכל מודים שאינה רשאית לביישו, ואין זה בכלל 'עושה' 113
 אדם דין לעצמו. 114

עָפָר – וכי קושיא היא זה, הרי כֵּן כֵּן גַּם הִיא הִיא וּפְלִיגִי רַבָּנָן 1
 עָלֶיהָ, ולדעתם, אין אדם רשאי לעשות דין לעצמו במקום שאין לו 2
 הפסד. 3
 תירוץ נוסף: **רַבִּי יְנָאֵי אָמַר**, שאף לדעת בן בג בג אין אדם רשאי 4
 לעשות דין לעצמו שלא במקום הפסד, וְכֵאֵל כּוּוֹנוֹתוֹ בְּאִמּוֹר 'שְׁבוּר אֵת 5
 שִׁינִי, בְּרִין' – שיתבע את בעל החצר בבית דין. 6
 מקשה על כך הגמרא: **אִי הָבִי, מְדוּעַ נִקְטָה הַבְּרִיתָא בְּלִשּׁוֹן 'וְאִמּוֹר** 7
לוֹ, הִרִי בְּלִשּׁוֹן 'וְאִמּוֹרִים לוֹ' מִיִּפְעִי לִיה – היה צריך לומר, שהרי בית 8
 דין הם האומרים כן לבעל החצר. וכמו כן יש להקשות, מדוע נקטה 9
 הברייתא בלשון **שְׁלִי אֲנִי נוֹטֵל**, הרי מאחר שבית הדין הם האומרים 10
 כן, אם כן בלשון **שְׁלִי הוּא נוֹטֵל מִיִּפְעִי לִיה** – היה צריך לנקוט. 11
קִשְׁיָא. 12
 הגמרא מנסה להביא ראיה לדעת הסובר שרשאי אדם לעשות דין 13
 לעצמו אף שלא במקום הפסד: **תָּא שְׁמַע, שֵׁנִי בְּרִיתָא, שׁוֹר שֶׁעָלָה** 14
עַל גַּבִּי חֲבִירוֹ לְהוֹרְגוֹ, וְכָא פְּעֵל הַשּׁוֹר הִתְחַתָּן לְהַצִּילוֹ, וְשִׁמְטָא וְ 15
מִשּׁוֹר אֵת הַשּׁוֹר שְׁלִי מִתַּחַת הַשּׁוֹר הַעֲלִינָן, וְעַל יְדֵי כֵךְ נִפְל הַשּׁוֹר 16
הָעֲלִינָן וְכֵאֵל, פְּטוּר בְּעַל הַשּׁוֹר הִתְחַתָּן מִתְּשֻׁלָּם הַנּוֹק. 17
 מבררת הגמרא: **מָאֵי לָא בְּמוֹדָע** – שהיה השור העלין מועד להזיק, 18
 ודינו לשלם נזק שלם על נזקו, **דְּלִבָּא פְּסִידָא** – שבוה אין הפסד 19
 לבעל השור התחתון אם ייהרג שורו, שהרי יוכל לתבוע מבעל השור 20
 העלין את מלוא הנזק, ומכל מקום רשאי הוא לשמוט את שורו כדי 21
 להצילו, ויש להוכיח מכך שרשאי אדם לעשות דין לעצמו אף שלא 22
 במקום הפסד. 23
 דוחה הגמרא: **לֹא, הַבְּרִיתָא עוֹסֶקֶת בְּשׁוֹר תָּם, דְּאִיָּא פְּסִידָא** – שיש 24
 בכך הפסד לבעל השור התחתון, שאם היה הולך לבית דין לתבוע את 25
 בעל השור העלין, היה שורו מת בינתיים, ולא היה מקבל מבעל השור 26
 העלין אלא את מחצית הנזק כדין שור תם, ולפיכך מודים כולם 27
 שבאופן זה רשאי הוא לעשות דין לעצמו ולהציל את שורו. 28
 מקשה הגמרא: **אִי הָבִי, אִיָּא סִיפָא** – כיצד ניתן לבאר את הסיפא 29
 של הברייתא, שבה מבואר שאם לא שמת בעל השור התחתון את 30
 שורו מתחת העלין, אלא **דְּחָפּוּ לְשׁוֹר הָעֲלִינָן**, וְעַל יְדֵי כֵךְ מֵת הַשּׁוֹר 31
 העלין, חַיִּיב בְּעַל הַשּׁוֹר הִתְחַתָּן בְּתִשְׁלֹם הַנּוֹק, וְאִי מְדוּבַר בְּשׁוֹר תָּם, 32
אִיָּא חַיִּיב – מדוע חייב לשלם, הרי כדין עושה, שהיה לו להציל את 33
 שורו כדי שלא יפסיד את מחצית דמיו. 34
 מתרת הגמרא: חייב הוא על כך שְׁהָיָה לוֹ לְשִׁמְטָא לשורו מתחת 35
 השור העלין, שאף בכך די היה כדי להצילו, וְלֹא שִׁמְטָא אלא דחה את 36
 העלין, ולפיכך שלא כהוגן עשה וחייב בתשלום הנזק. 37
 הגמרא מנסה להביא ראיה נוספת לדעת הסובר שרשאי אדם לעשות 38
 דין לעצמו אפילו שלא במקום הפסד: **תָּא שְׁמַע, שֵׁנִי בְּרִיתָא, שְׂאֵדָם** 39
הִמְמִילָא אֵת חֲצֵר חֲבִירוֹ בְּרִי וְזֵין כְּדִי שִׁמְטָא שְׂאֵדָם בְּרִשּׁוֹת, פְּעֵל 40
הַחֲצֵר מְשַׁבֵּר אֵת הַכֵּדִים וְיוֹצֵא מִחֲצִירוֹ, וְכֵן מְשַׁבֵּר אֵת הַכֵּדִים וְנִבְנִים 41
לְחֲצִירוֹ. וְיֵשׁ לְהוֹכִיחַ מִכָּאן, שְׂרָשָׁאֵי אֵדָם לַעֲשׂוֹת דִּין לַעֲצֻמוֹ וּלְשׁוֹבֵר 42
אֵת הַכֵּדִים, אֵף שֶׁאֵין לוֹ הַפֶּסֶד אִם יֵלֵךְ לְתוֹבְעוֹ בְּבֵית דִּין. 43
 דוחה הגמרא: **אָמַר רַב נַחֲמָן בְּרַ יִצְחָק, כּוּוֹנֵת הַבְּרִיתָא שְׁמִשְׁבֵּר אֵת** 44
הַכֵּדִים וְיוֹצֵא לְבֵית דִּין כְּדִי לְתוֹבְעוֹ אֵת בְּעַל הַכֵּדִים, וְכֵן מְשַׁבֵּר אֵת 45
הַכֵּדִים וְנִבְנִים לְבֵיתוֹ כְּדִי לְהִבְיָא וְקִיּוּתֵי – ראיותיו שהחצר בבעלותו, 46
 אם טוען בעל הכדים שחצר זו שלו היא, ולפיכך רשאי הוא לשבר את 47
 הכדים כיון שאינו יכול לתובעו בבית דין בלא זה, ומקום הפסד הוא, 48
 אך אין להוכיח מכאן שעושה אדם דין לעצמו אף שלא במקום הפסד. 49
 הגמרא מנסה להביא ראיה נוספת שרשאי אדם לעשות דין לעצמו 50
 אפילו שלא במקום הפסד: **תָּא שְׁמַע, מִנִּין לְעַבֵּד עֲבֵרֵי הַנִּרְצָעִי,** 51
 דהיינו, שעברו עליו שש שנים וחפץ היה להשאר אצל רבו, ורצעו בית 52
 דין את אוננו, ודינו להשאר ברשות האדון עד היוכל, שְׁכָּל לוֹ יָמָיו – 53
 שנשתיים זמן עבודתו, שהגיע חיובו, ועליו לשוב לביתו, אך הוא אינו 54
 חפץ בכך אלא רוצה להשאר אצל אדונו, וְרַבּוֹ מְסַרְבָּה וְ– מפצירו בו 55
לְצַאֲתָה מִרְשׁוֹתוֹ, וְאִינוּ שׁוֹמְעֵי לוֹ, וְחָבֵל הָאֲדוֹן בְּעַבֵּד וְעֹשֶׂה בּוֹ חֲבוּרָה, 56
 מנין שְׁהוּא פְּטוּר על כך, תְּלִמּוּד לְזִמְרָה (במדבר לה לב) וְלֹא תִקְחוּ 57

לדעת הכל באופן שלא חלה החלפה זו, ולכך אינו יכול ליטול מהם
את שלהם, **אִמְאִי שְׁלוֹ לֹא הִנְיָעוּ** – מדוע על כל פנים אינו יכול ליטול
מהם את הדרך החדשה שנתן להם בתמורה, **לִימָא לְהוּ שְׁקִילוּ דִּירְכוּ**
וְהָבוּ לִי דִירִי – הרי יכול הוא לומר להם טלו אתם את דרככם הישנה,
והבו לי את הדרך החדשה שחפץ הייתי ליתן לכם, שמאחר ולא חלה
ההחלפה נשארת היא ברשותי.
מתרצת הגמרא: שהטעם שאין בעל השדה רשאי ליטול את שלו הוא
מִשּׁוּם דְּרַב יְהוּדָה, דְּאָמַר רַב יְהוּדָה, מִיצֵר וְ– דֶּרֶךְ, מַעְבְּרָא, שֶׁהַחֲזִיקוּ
בּוֹ רַבִּים – שכבר הורגלו בני רשות הרבים בהליכתו, **אֲסוּר לְקַלְקֵל**
וליטלו מהם, ולפיכך מאחר שכבר התחילו בני רשות הרבים לילך גם
בדרך החדשה שנתן להם, אינו רשאי לשוב וליטלה מהם.
הגמרא מנסה להוכיח ממברייטא שאין לאדם לעשות דין לעצמו אפילו
במקום הפסד: **תָּא שְׁמַע, בְּעַל הַבַּיִת שֶׁהֵנִיחַ פֶּאֶה לַעֲנִיִּים בִּשְׂדֵהוּ מִצֵּד**
אֲחֵד שֶׁל הַשְּׂדֵה, וּבָאֵר עֲנִיִּים וְנִטְלוּ פֶּאֶה מִצֵּד אַחֵר שֶׁל הַשְּׂדֵה, הַדִּין
הוּא שֶׁזֶה זֶה פֶּאֶה – בין מה שנטלו ובין מה שהניח מתחילה של עניים
הם. **וְאִי אִמְרַתְּ עֲבִיד אֵינִישׁ דִּינָא לְנַפְשֵׁיהּ** – ואם תאמר שרשאי אדם
לעשות דין לעצמו במקום הפסד, **אִמְאִי זֶה זֶה פֶּאֶה** – מדוע רשאים
הם ליטול אף את מה שהניח להם מתחילה, הרי מאחר שכבר נטלו את
שלהם שאר השדה שלו היא, והעניים הנוטלים מן הצד השני שלא
כדין הם עושים, ואם כן, **לְקַנְטוּ פִּזְרָא וְלִיתִיב** – שיטול מקל בידו וישב
בצד שדהו, וכל החפץ ליטול פאה שלא כדין ימנע זאת ממנו. ובהכרח,
שאינו אדם רשאי לעשות דין לעצמו אף במקום הפסד, ומאחר שאינו
יכול לתבוע את כל העניים בבית דין עליו להפסיד את שלו.
דוחה הגמרא: **אָמַר רַבָּא, אֵין כּוּוֹנֵת הַבְּרִייתָא שְׁנֵי צַדִּי הַשְּׂדֵה פֶּאֶה**
הֵם, אֵלֹא רִשְׁאֵי הוּא לִיטוֹל לַעֲצֻמוּ מַה שֶׁהֵנִיחַ בַּתְּחִילָה וּלְמַנְעוּ
מִהַעֲנִיִּים לִיטְלוֹ, וּכְאִי כּוּוֹנֵת הַבְּרִייתָא בְּאוֹמְרָה זֶה זֶה פֶּאֶה, לְפִזְמֶרְךָ
מִן הַמַּעֲשֶׂר – לענין שאף החלק השייך לו פטור הוא מן המעשר,
מאחר שחל עליו מתחילה שם פאה.
ומביאה הגמרא ראיה לדין זה: **בְּרִיתְנָא, הַמַּפְקִיר אֶת כֶּרְמוֹ, וְהַשְׂכִּים**
בְּכֶפֶר וּבְצִיר, דְּהֵינּוּ, שֶׁהַקְדִּים לֹכּוֹת בּוֹ הוּא עֲצֻמוּ קוֹדֵם שִׁזְכָּה בּוֹ
אַחֵר, הַדִּין הוּא שֶׁחֵיִב בְּפֶרֶט וּבְעוֹלָלוֹת וּבְשִׁבְחָהּ וּבְפֶאֶה – שְׂכָל אֵלּוֹ
מִתְנוֹת עֲנִיִּים הֵם, וְאִף שֶׁהֻזְכָּה מִן הַהִפְקֵר פְּטוֹר מִלִּיתֵן מִמֶּנּוּ מִתְנוֹת
עֲנִיִּים, בְּאוֹפֵן כּוֹז שֶׁהִפְקִיר אֶת שְׁלוֹ וְשֶׁב וּזְכָה בּוֹ חֵיִב, וּפְטוֹר מִן
הַמַּעֲשֶׂר, מֵאַחֵר שֶׁאִף הִפְקֵר כּוֹז נִפְטָר מִן הַמַּעֲשֶׁר, וְעַל כֵּן גַּם לַעֲנִין
בַּעַל הַבַּיִת שֶׁנָּתַן פֶּאֶה מִצֵּד אֶחָד וְנִטְלוּ עֲנִיִּים מִצֵּד אַחֵר, פְּטוֹר הוּא מִן
הַמַּעֲשֶׁר:

משנה

משנה זו דנה באדם שנשברו כליו ברשות הרבים, ונתקל בהם אחר
וניזוק, האם חייב הוא בתשלום הנזק או לא.
אדם המזהלך עם כד מלא מים, ונתקל ונפל ונשברה כדו ברשות
הרבים ונשפכו המים, והזהלך אחר במים ונחבט על ידי כך בקרקע,
או שלקה בתרסית – ניזוק מן חרסי הכד השבור, הדין הוא שחייב
בעל הכד בתשלום הנזק. זו היא דעת תנא קמא.
רַבִּי יְהוּדָה אָמַר, בְּמִתְכַּנְּוִין חֵיִב בְּאֵינוֹ מִתְכַּנְּוִין פְּטוֹר – אם נתכוין
בעל הכד לזכות בתרסי הכד ובממנו לאחר שבירתו, חייב הוא
בתשלום הנזק, שהרי ממנו הוא שהזיק, אך אם לא נתכוין לכך אלא
הפקיר את התקלה, פטור מתשלום הנזק, מאחר שלדעת רבי יהודה
אין אדם מתחייב על תקלה שאינה שלו:

גמרא

הגמרא מביאה מחלוקת אמוראים על איזה נזקים חייב בעל הכד: **אָמַר**
רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, לֹא שָׁנּוּ שְׁחִיב בַּעַל הַכֵּד בְּתִשְׁלוֹם הַנּוֹק שֶׁל זֶה
שֶׁהוֹחֵלֵךְ בְּמִי הַכֵּד, אֱלָא שְׁטִינְפוּ בְּלִיָּו בְּמִים – שנתלכלכו וניזוקו
בגדיו או כליו במי הכד,

מדיוקת הגמרא: **אָבֵל** באופן שאינה יכולה להציל את בעלה על ידי
דבר אחר, פטורה היא מתשלום דמי בושתו, **אִי הָכִי, אֲדִתִּי סִיפָא**
– מדוע הוצרכה הסיפא של הברייטא לדרוש את הכתוב (שם יא)
וְשָׁלַחָה יָדָהּ, שדווקא האשה המביישת את מכה בעלה חייבת
בתשלום דמי בושתו, **פֶּרֶט לְשִׁלְתָּ בֵּית דִּין הַמְּבִיֵּשׁ, שִׁפְטוֹר הוּא**
מתשלום הבושת, שכן עושה על פי רשות בית דין. הרי כאשר אינה
יכולה להציל בדרך אחרת פטורה אף האשה, ואם כן **לְפָלוֹג וְלִתְנִי**
בְּדִירָה – היה לברייטא לחלק לעשות את הדין באשה עצמה, ולומר
כן, **בְּמֵה אֲמוּרִים** שחייבת האשה בתשלום דמי בושתו,
בְּשִׁיבּוּלָה בִּיתָהּ לְהַצִּיל את בעלה על ידי דבר אחר, **אָבֵל** באופן
שאינה יכולה להציל על ידי דבר אחר, פטורה היא מתשלום דמי
הבושת. ומאחר שלא חילקה הברייטא כן, משמע שבכל אופן חייבת
האשה.

מתרצת הגמרא: **הָכָא נִמְי קְאָמַר** – כך היא כוונת דברי הברייטא,
בְּמֵה דְּכָרִים אֲמוּרִים שחייבת האשה בתשלום הבושת, **בְּשִׁיבּוּלָה**
לְהַצִּיל עַל יְדֵי דְּבָר אַחֵר, אָבֵל באופן שאינה יכולה להציל על ידי
דבר אחר, **נִעֲשֶׂה יָדָהּ כְּאִילוֹ הִיא שְׁלִיתָ בֵּית דִּין, וּפְטוּרָה מִתִּשְׁלוֹם**
הַבוֹשֶׁת.

הגמרא מנסה להוכיח ממשנה שאין לאדם לעשות דין לעצמו אפילו
במקום הפסד: **תָּא שְׁמַע, שִׁנְיָה בְּמִשְׁנָה (בבא בתרא צט), הִרִי שֶׁהִיתָה**
דֶּרֶךְ הַרְבִּים עוֹבְרִת בְּתוֹךְ שְׂדֵהָ, דְּהֵינּוּ, שֶׁהוֹחִיקוּ בְּנֵי רִשּׁוֹת הַרְבִּים
לַעֲבוֹר דֶּרֶךְ שְׂדֵהָ, נִטְלוּ וְנָתַן לָהֶם מִן הַצֵּד – ונטל בעל השדה דרך
זו מבני רשות הרבים, ותמורתה נתן להם דרך אחרת מצד שדהו, הדין
הוא שמה שנתן נתן – הדרך החדשה שנתן מצד שדהו נתונה היא
לכני רשות הרבים, ואינו רשאי ליטלה מהם, **וְשְׁלוֹ לֹא הִנְיָעוּ** – אך
הדרך הישנה שחפץ היה ליטול לרשותו מבני רשות הרבים לא הגיעה
לרשותו, אלא אף היא נשארת בחזקת בני רשות הרבים.

וסברה הגמרא, שמעיקר הדין חלה החלפה זו, שהרי שנינו 'מה שנתן
נתן', אלא שמאחר והורגלו האנשים לילך בדרך הישנה אינו יכול
לסלקם משם, שאינו יכול לתבוע כל אחד ואחד בבית דין. **וְאִי אִמְרַתְּ**
עֲבִיד אֵינִישׁ דִּינָא לְנַפְשֵׁיהּ – ואם אומר אתה שרשאי אדם לעשות דין
לעצמו כביש לו הפסד, ואינו צריך לתבוע בבית דין, אם כן מדוע אינו
יכול ליטול מהם את הדרך הישנה, **לְקַנְטוּ פִּזְרָא וְלִיתִיב** – שיטול מקל
בידו, וישב על פיתחה של הדרך הישנה, וכל אדם שיחפץ לעבור שם
ימנע בעדו מלעשות כן, שהרי מעתה רשותו היא, ויש לו הפסד בכך
שעוברים בני רשות הרבים בחצירו. ומאחר ששנינו ש'שלו לא הגיעו',
יש ללמוד שאין אדם רשאי לעשות דין לעצמו, ועל כן בהכרח יפסיד
את שלו, שאינו יכול לתבוע את כל בני רשות הרבים לדין.

דוחה הגמרא: **אָמַר רַב יְבִיד מִשְׁמִיחַ דְּרַבָּא, אֵין לְהוֹכִיחַ מִמִּשְׁנָה זֹאת,**
מאחר שאין החלפה זו חלה כלל, שאסור חכמים לאדם להחליף את
הדרך שלו בשל בני רשות הרבים, **גְּזִירָה שְׂמָא יִתֵּן לָהֶם דֶּרֶךְ עֲמֻלָּתוֹן**
– מאחר שחששו שמא יטול מהם דרך ישרה ויתן להם תמורתה דרך
עקומה וארוכה, ונמצא שמפסידים הם מהחלפה זו, ולפיכך, אפילו
במקום שנתן להם דרך ישרה אינו רשאי ליטול מהם את הדרך הישנה
שהחזיקו בה.

תירוצ נוסף: **רַב מִשְׁשֵׁינֵי אָמַר, בְּנִתּוֹן לָהֶם דֶּרֶךְ עֲמֻלָּתוֹן** – המשנה
עוסקת באופן שנטל מהם דרך ישרה, ונתן להם בתמורתה דרך עקומה,
ולפיכך לא חלה החלפה זו, ואינו רשאי ליטול מהם את שלהם.

תירוצ שלישי: **רַב אֲשִׁי אָמַר, כֹּל מִן הַצֵּד דֶּרֶךְ עֲמֻלָּתוֹן הוּא** – בכל
אופן שנטל אדם מבני רשות הרבים דרך אחת ונתן להם אחרת
מצידיה, יש לדון כאילו נתן להם דרך עקומה, שהרי קרובה היא לזה
והרחוקה לזה – שאמנם ישנם אנשים שגרו בריחוק מקום מן הדרך
הישנה, ועתה הדרך החדשה קרובה היא להם, אך מאידך, ישנם
הגרים בקרבת מקום לדרך הישנה ועתה נתרחקו, ולפיכך אין אדם
רשאי להחליף את שלו בשל רשות הרבים כלל.
הגמרא מקשה לשלושת התירוצים: **אִי הָכִי** – אם כן שהמשנה עוסקת

בבא קמא דף כח עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום שלישי) קסט

אָבֵל באופן שניזוק הוא עֲצָמוֹ, דהיינו שהחליק על המים ונחבט מן
הקרקע, פֶּטוּר בעל הכד מתשלום הנזק, משום שְקָרָעַע הַעוֹלָם היא
שֶהוֹיָקְתָהּ, והמים לא היו אלא הגורמים לנזק.
וממשיך רב יהודה ואומר, כִּי אִמְרִיתָה לדינו של רב קמיה דְשִׁמּוּאֵל,
אִמְרֵי לִי, מִכֶּרֶךְ – הרי דין אֲבֵנו וְסָבִינוּ וּמִשְׁאֵל שהניחם ברשות הרבים
ונתקל אדם בהם מְבוֹרָ לְמִדָּנוּ, וממילא יש לומר, שִׁבְכּוֹלֵן אֲנִי קוֹרָא
בְּתָן יְשׁוּר וְלֹא אֲדָם חָמוֹר וְלֹא בָלִים, שכשם שפטור על נזקי אדם
וכלים שנפלו בבורה, כן פטור על נזקיםם כשנתקלו באבנו סבינו
ומשא. וְהִנֵּי מִיָּלִי לְעֵינֵי קְטָלָא – שאם מת אדם בבור פטור החופר
על הריגתו, אֲבָל לְעֵינֵי נִזְקִין, אֲדָם חָיִיב – אם נפל אדם בבור וניזוק
חייב החופר בנזקיו, וְכִלִּים פֶּטוּרִין – אם נפלו כלים וניזוקו פטור, שכן
שבירתן היא מיתתן. ולדברי שמואל, אין המשנה עוסקת אלא בנזקי
אדם, ולא בנזקי כלים.
מבשרת הגמרא: וְרַב, מדוע מחייב הוא באופן שנתקל אדם בכד ונשברו
כליו, הרי מאחר שכל תקלה ברשות הרבים בור היא, יש לפטור בה
את הכלים. ומבארת, הִנֵּי מִיָּלִי הִיכָא דְאִפְקִינְהוּ – דין זה שחייב
אדם על תקלה שהניח ברשות הרבים משום בור, לא נאמר אלא באופן
שהפקיר את התקלה, כמו בחופר בור שאינו חייב עליו לדעת רב אלא
באופן שהפקיר רשותו ובורו, אֲבָל הִיכָא דְלֹא אִפְקִינְהוּ קָמוֹנֵי הוא
– אך באופן שלא הפקיר התקלה אינו חייב על נזקה משום בור, אלא
הרי זה כששרו שהזיק, ולפיכך אין לפטורו על נזקי כלים.
נמצא, שנחלקו רב ושמואל על איזה נזק מחייבת המשנה את המניח
תקלה ברשות הרבים ולא הפקירה, לדעת רב חייב הוא על נזקי כלים,
שכן ממנו הוא המזיקם, אך פטור על נזקי אדם, שכן קרקע רשות
הרבים הזיקתו. ולדעת שמואל, פטור הוא על נזקי כלים, שכן בורו הוא
המזיק, ובור פטור על הכלים, אך חייב בנזקי אדם, מאחר שחייבה
תורה את בעל התקלה אף על החבטה מקרקע רשות הרבים שגורמה
על ידי תקלתו.
הגמרא מקשה על דברי רב ושמואל מבריייתא: מִתִּיב רַב אֲשִׁיעָא,
שנינו בבריייתא, המביאה את המקרא (שמות כא לג), 'וכי יפתח איש
בור או כי יכרה איש בור, ונָפַל שָׁמָּה שׁוֹר אוֹ חֲמוֹר, ודורשת, 'שׁוֹר
וְלֹא אֲדָם חָמוֹר וְלֹא בָלִים, מִבְּאֵן אֲמָרוּ, שאם נָפַל לְתוֹכּוֹ של הבור
שׁוֹר וְכִלִּין – כגון העזל והמחרשה, ומת השׁוֹר וּנִשְׁתַּכְּרָו כִלִּין, או
שנפל לבור חֲמוֹר וְכִלִּין – כגון האוכף שעל גבו או תבילת בגדים
שנשא עליו, ומת החומר וּנִתְקַרְעוּ כִלִּין, חָיִיב חופר הבור בתשלום
הנזק עַל הַחֲבִטָּה שמתה, וּפֶטוּר עַל הַכִּלִּים שניזוקו, מאחר שמיעטה
התורה את הבור מתשלום נזקי כלים.
מוסיפה הבריייתא, הָא לְמַה זֶה דִּימָה – לאיזה ענין יש לדמות את
החופר בור ברשות הרבים, לְאֲבֵנו וְסָבִינוּ וּמִשְׁאֵל שֶהֵנִיחַן בְּרִשּׁוֹת
הָרִבִּים וְהִזְקִין, שכשם שאדם המניח תקלה ברשות הרבים פטור הוא
על נזקי כלים, כך החופר בור פטור על נזקי כלים.
מקשה הגמרא: כיצד ניתן ללמוד את דין החופר בור מן המניח תקלה,
הרי אֲדָרְבָּהּ, מַה דִּימָה לָזֶה מִכַּעֲי לִיָּה – היה לבריייתא לומר שיש
לדמות דין המניח תקלה ברשות הרבים לדין החופר בור, שהרי דין
החופר בור מפורש הוא בתורה, בעוד שדין המניח תקלה אינו מפורש.
ומתצת, אֵלֶּא מֵאֵי דִימָה לָזֶה אֲבֵנוּ וְסָבִינוּ וּמִשְׁאֵל שֶהֵנִיחַן בְּרִשּׁוֹת
הָרִבִּים וְהִזְקִין – אכן זו היא כוונת הבריייתא, שיש ללמוד דין המניח
תקלה ברשות הרבים מדין החופר בור, שכשם שהחופר בור פטור על
נזקיכלים, אף במניח תקלה הדין כן.
מסיימת הבריייתא, לְפִיכָּה, אִם הִטִּית צְלוֹתִית בְּאֶבֶן חָיִיב, דהיינו,
אם הניח אדם את אבנו ברשות הרבים, ובא אדם אחר שצלוחיתו בידו
ונתקל בה, ונשברה צלוחיתו מאבן זו, חייב המניח את האבן בתשלום
נזקי הצלוחית.
ועתה מבארת הגמרא כיצד יש להקשות מדברי הבריייתא על רב
ושמואל: מִן הִרְשָׁא של הבריייתא קִשְׁיָא לְרַב, שהרי מבואר בה
שאדם המניח תקלה ברשות הרבים דינו כחופר בור, ופטור הוא על

נזקי כלים, ומשמע שכן הוא הדין אף באופן שלא הפקיר את תקלתו,
ושלא כדברי רב הסובר שלא חייבה תורה משום בור אלא כשהפקיר
את תקלתו. וּמִן הִסְפִּיא של הבריייתא קִשְׁיָא לְשִׁמּוּאֵל, שהרי מבואר
בה שאם נתקל אדם באבן ונשברה צלוחיתו, חייב בעל האבן בתשלום
הנזק, ויש ללמוד מכך, שמאחר ולא הפקיר את התקלה אינו חייב
משום בור אלא משום ממונו המזיק, ולכך אינו נפטר על נזקי כלים,
ושלא כדברי שמואל הסובר שאף כאשר אינו מפקיר את תקלתו חייב
משום בור ופטור על הכלים.
מתצת הגמרא, וּלְמַעַנְיָךְ – ולשיתת המקשה מן הבריייתא על דברי
רב ושמואל, תִּיקְשִׁי לָךְ הִיא גּוּפָא – יש להקשות סתירה בדברי
הבריייתא, (קִשְׁיָא) כיצד יתכן לומר שבִּרְשָׁא מבואר שהמניח תקלה
ברשות הרבים פֶּטוּר על נזקי כלים, וְאֵילוּ בִּסְפִיא מבואר שחַיִּיב.
אֵלֶּא בהכרח צריך לבאר את הבריייתא באופן אחר, וממילא רַב מְתִירָן
את הבריייתא, לְמַעַנְיָה – כשיטתו, וּשְׁמוּאֵל מְתִירָן לְמַעַנְיָה –
כשיטתו.
ומפרשת הגמרא, רַב מְתִירָן לְמַעַנְיָה באופן כזה: שאמנם מבואר
ברישא שהמניח תקלה ברשות הרבים פטור הוא על נזקי כלים, אך
בְּמָה דְרָבִים אֲמָרוּם בְּשִׁתְּקִינָן – שהפקיר את התקלה שהניח,
שבאופן כזה חייב עליה משום בור, ולפיכך פטור הוא על הכלים, אֲבָל
אם לֹא הִתְקִינָן אין חיבו משום בור אלא משום ממונו המזיק, ועל כן
חָיִיב אף על נזקי כלים. ועל כך אומרת הסיפא, לְפִיכָּה – מאחר שלא
הפקיר את האבן שהניח, אם הִטִּית אדם אחר את צְלוֹתִיתו בְּאֶבֶן זו,
חָיִיב המניח בתשלום הנזק.
וּשְׁמוּאֵל מְתִירָן את הבריייתא לְמַעַנְיָה באופן כזה: הִשְׁתָּא דְאִמְרִיתָ –
לאחר שנתבאר בבריייתא שדין אֲבֵנו וְסָבִינוּ וּמִשְׁאֵל בְּבוֹרָ דְמִי, וחייב
המניח משום נזקי בור ופטור על הכלים, ממילא יש לומר שְׁלִרְבִּי
יְהוּדָה דְמִתִּיב עַל נִזְקֵי בָלִים בְּבוֹר, לְפִיכָּה אם הִטִּית אדם את
צְלוֹתִיתו בְּאֶבֶן זו, חָיִיב המניח בתשלום הנזק, מאחר שלשית רבי
יהודה לא פטרה התורה את חופר הבור על נזקי כלים.
הגמרא מבארת באיזה אופן יש לחייב כשהטיח צלוחיתו באבן: אִמְרֵי
רַבִּי אֱלֵעָזָר, לֹא שָׁנוּ בבריייתא שאם הטיח אדם את צלוחיתו באבן
חייב המניח בתשלום הנזק, אֵלֶּא באופן שֶׁנִּתְקַל האדם בְּאֶבֶן ונפלה
הצלוחית מידו, וְנִשְׁוָה (ונשתפשה) הצלוחית בְּאֶבֶן ונשברה, אֲבָל אם
נִתְקַל בעל הצלוחית בְּכַרְקָע, ומחמת כן נפלה הצלוחית מידו וְנִשְׁוָה
בְּאֶבֶן ונשברה, פֶּטוּר המניח את האבן מתשלום דמי הצלוחית, מאחר
שהקרקע של רשות הרבים היא שגרמה את התקלה, ולא האבן
שהניח.
מבשרת הגמרא: בְּמָאן – כמו מי יש להעמיד דין זה, דְלֹא בְּרַבִּי נֶתָן,
הסובר (להלן נג.) ששור תם שדחף שור אחר לבור וניזוק שם, משלם
בעל השור המזיק רבע מן הנזק, ובעל הבור שלושה רבעים. שמאחר
ובורו הוא שהזיק בפועל, מוטל עליו להשלים את הסכום שלא ניתן
לתבוע מבעל השור. וממילא, לדעת רבי נתן, כאשר נתקל אדם
בקרקע ונפלה צלוחית מידו ונישופה באבן ונשברה, חייב בעל האבן
בתשלום כל הנזק, מאחר שלא ניתן לתבוע את הנזק מבעל הקרקע,
שהרי של רשות הרבים היא, אך רבי אלעזר אינו סובר כרבי נתן, אלא
סובר שמאחר והקרקע גרמה לתקלה, לא ניתן לתבוע על כך את בעל
האבן.
אִיכָא דְאִמְרֵי – ויש האומרים לדין זה באופן אחר. אִמְרֵי רַבִּי אֱלֵעָזָר,
לֹא תִימָא – אל תאמר שרק בְּאֵוֹן שֶׁנִּתְקַל אדם בְּאֶבֶן ונפלה
הצלוחית מידו וְנִשְׁוָה בְּאֶבֶן ונשברה, הוא דְמִתִּיב, אֲבָל באופן
שֶׁנִּתְקַל בְּכַרְקָע וְנִשְׁוָה בְּאֶבֶן, פֶּטוּר בעל האבן מתשלום הנזק, אין
הדבר כן, אֵלֶּא אִפְּלוּ אם נִתְקַל בְּכַרְקָע וְנִשְׁוָה בְּאֶבֶן חָיִיב בעל האבן.
בְּמָאן, בְּרַבִּי נֶתָן, הסובר לגבי שור שדחף חבירו לבור, שיכול בעל
השור הניזק לגבות מבעל הבור את כל הנזק שאינו יכול לגבות מבעל
השור המזיק, ואף כאן יכול בעל הצלוחית לגבות את נזקו מבעל האבן,
מאחר שאינו יכול לגבותו ממקום אחר.

המשך ביאור למסכת בבא קמא ליום שלישי עמוד ב

1 שנינו במשנה, שלדעת תנא קמא יש לחייב אדם שנשבר כדו ברשות
2 הרבים והוזק בו אדם אחר, ואילו רבי יהודה אומר שרק בְּמִתְכַּוֵּין
3 חַיִּיב אך באינו מתכוין פטור [וכו']:
4 מבררת הגמרא, הִכִּי דְּמִי מִתְכַּוֵּין – באיזה אופן נידון בעל הכד
5 כמתכוין, ומחייבו רבי יהודה בתשלום הנזק. אָמַר רַבָּה, בְּמִתְכַּוֵּין
6 לְהוֹרִידָהּ לַמָּטָה מִכְּתִיפּוֹ – שנתכוין בעל הכד להורידו מכתיפו,
7 ונתקל, ועל ידי כך נפל הכד מידו ונשבר, באופן כזה מחייב רבי יהודה
8 את בעל הכד בנזקי כדו, מאחר שסובר רבי יהודה ש'נתקל פושע הוא',
9 שהיה לו להתבונן ולא להתקל, ולפיכך יש לחייבו על הנזקים שארעו
10 כתוצאה מהתקלות זו. אבל באופן שלא נתקל אלא נפל הכד ממנו
11 באונס, בזה חולק רבי יהודה על תנא קמא, וסובר שיש לפטור את בעל
12 הכד מתשלום הנזקים.
13 אָמַר לִיה אַבְיִי, מִכָּלֵל דְּמַחְיִיב רַבִּי מֵאִיר אָפִילוּ נַפְשָׁהּ – שרבי
14 מאיר שהוא התנא קמא במשנתו המחמיר יותר מרבי יהודה, מחייב
15 את בעל הכד בתשלום הנזק אפילו באופן שנימוח ונתפרק הכד

16 מעצמו, שאונס גמור הוא.
17 אָמַר לִיה אֵין, מְחַיִּיב הִיָּה רַבִּי מֵאִיר אֶת בַּעַל הַכֵּד אָפִילוּ אִם אָזְנָה
18 שֶׁל הַכֵּד בִּידּוֹ, דְּהֵיִינוּ, שנתפרק הכד ונשארה ידית הכד בידו, אף
19 שאונס גמור הוא.
20 מִקְשָׁה הִגְמֵרָא: אָמַר – מִדּוּעַ חַיִּיב, הֲרֵי אָנוּס הוּא, וְאֵנוּם רַחֲמָנָא
21 פְּטִירָה – הבורא פטר את האדם מאחריות כשאנוס הוא, ויש ללמוד
22 כן מן המקרא לגבי נערה המאורסה שנאנסה, דְּכָתִיב (דברים כב כו)
23 'וְלֹנְעָרָה לֹא תַעֲשֶׂה דָבָר', שִׁמְאֹחַר וְאֵנוּסָה הִיא אֵין לַחֲיִיבָה עַל כֵּךְ.
24 וְכִי הֵימָא דְּהֵי מִילִי לְעֵנִין קִטְלָא – שאין התורה פוטרת את האנוס
25 אלא מחיוב מיתה, כמו לגבי נערה המאורסה, אָכֵל לְעֵנִין תְּשֻׁלוּם נִזְקִין
26 חַיִּיב אף באונס, וְהֵתֵנָּיָא – והרי לא כן שנינו בברייתא, שִׁנְחַלְקוּ בַּה
27 תְּנַאִים לִגְבִי אָדָם שֶׁנִּשְׁבְּרָה כִּדּוֹ בִּרְשׁוֹת הָרַבִּים וְלֹא סִלְקוּ – לא פינה
28 השברים משם, או שֶׁנִּפְלָ גִמְלוֹ בִּרְשׁוֹת הָרַבִּים וְלֹא הֶעֱמִידוּ, ובא אדם
29 ונתקל בשברים או בגמל, רַבִּי מֵאִיר מְחַיִּיב אֶת בַּעַל הַכֵּד וְהַגְמֵל
30 בְּהִזְקָן, וְחֻכְמִים אֹמְרִים